

Σοφία Νικολαΐδου / Η ιστορία μιας χώρας, η ιστορία των ανθρώπων της

cuemagazine.gr/2019/01/14/sofia-nikolaidou-i-istoria-mias-xoras-i-istoria-ton-anthropon-tis/

January 14, 2019

1948-1949: Ένας αμερικανός δημοσιογράφος δολοφονείται στη Θεσσαλονίκη. Η κυβέρνηση αναστατώνεται, ξένοι διπλωμάτες επεμβαίνουν. Ένας αθώος μπαίνει φυλακή. Η υπόθεση κλείνει.

Σχολικό έτος 2010-2011: Ένας μαθητής αρνείται να δώσει Πανελλαδικές. Ο αγαπημένος του καθηγητής του αναθέτει να ερευνήσει την παλιά υπόθεση. Ο πρώην άριστος μαθητής αρχίζει να ψάχνει.

Δύο χρονικές περίοδοι, διαφορετικές ιστορικές συνθήκες, διαφορετικοί άνθρωποι, μια Ελλάδα που παλεύει να κρατηθεί από τους ανθρώπους της, να αντισταθεί στα ελαττώματά της, να διεκδικήσει ένα πιο φωτεινό μέλλο. Από το 1948 μέχρι και σήμερα, από πάντα μέχρι και σήμερα. Η συγγραφέας Σοφία Νικολαΐδου μας μίλησε για το βιβλίο της *Χορεύουν οι ελέφαντες* που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Μεταίχμιο, την συγγραφική αφετηρία και τις ιστορικές συγκυρίες που την κινητοποίησαν, την εκπαίδευση στην χώρα μας και την εμπειρία της σ' αυτή, τα επίπεδα και τις αναζητήσεις που συνθέτουν το μεστό, καλογραμμμένο, τρυφερό βιβλίο της.

Η θεατρική εκδοχή του βιβλίου αποτελεί την νέα παραγωγή του ΚΘΒΕ και παρουσιάζεται με τον τίτλο Υπέρ Ελλάδος σε σκηνοθεσία & δραματουργική επεξεργασία Πηγής Δημητρακοπούλου.

Τι κινητοποίησε τη συγγραφή του συγκεκριμένου βιβλίου;

Το «Χορεύουν οι ελέφαντες» είναι ένα μυθιστόρημα που αναφέρεται στη διαβόητη υπόθεση Πολκ: ένας αμερικανός δημοσιογράφος, ο Τζορτζ Πολκ, δολοφονείται το 1948 στη Θεσσαλονίκη. Βαθύς εμφύλιος, η χώρα σε αναβρασμό, αναμένει την αμερικανική βοήθεια, τα χρήματα του σχεδίου Μάρσαλ. Τα αμερικανικά ΜΜΕ οργιάζουν: «εμείς στέλνουμε λεφτά στους ξεβράκωτους κι αυτοί σκοτώνουν τα αγόρια μας». Ζητούν να βρεθεί άμεσα ο ένοχος, όμως δεν είναι τόσο εύκολο. Στο τέλος δικάζεται και καταδικάζεται ένας αθώος, ο Γρηγόρης Στακτόπουλος, Έλληνας δημοσιογράφος που είχε συναντήσει τον Πολκ το προηγούμενο βράδυ για πέντε λεπτά. Πολλοί ιστορικοί πιστεύουν ότι η συγκεκριμένη δολοφονία υπήρξε η αρχή του ψυχρού πολέμου για όλη την Ευρώπη. Το θέμα περιέχει τα πάντα: πολιτική ίντριγκα, αθώο αίμα, δικαστική πλάνη, παιχνίδια εξουσίας, το μέγα θέμα της απόδοσης δικαιοσύνης. Από όσα διάβασα και μελέτησα για την υπόθεση (βιβλία, μονογραφίες, εφημερίδες της εποχής, μαρτυρίες κτλ.) αυτό που με κινητοποίησε είναι μια απλή σκηνή: ένας άνθρωπος (ο Στακτόπουλος) επιστρέφει στο σπίτι του από τη δουλειά. Περιμένει στη στάση. Ένας αστυνομικός τον χτυπάει στην πλάτη, λέει «ακολουθήστε με στην Ασφάλεια». Ο Στακτόπουλος δεν καταλαβαίνει περί τίνος πρόκειται, έχει την εντύπωση πως επιτέλους βρήκαν τα ρούχα που είχαν κλέψει από το πατρικό του. Μπαίνει στην Ασφάλεια τριάντα οκτώ ετών.

Επιστρέφει στο (ρημαγμένο) σπίτι του ετών πενήντα. Ένας τσακισμένος άνθρωπος. Είναι κάτι που θα μπορούσε να συμβεί στον καθένα από μας. Ο Στακτόπουλος κατασκευάστηκε ως ένοχος, για να κλείσει μία πολύκροτη υπόθεση. Θυσίασαν έναν άνθρωπο, έσωσαν μία χώρα – ή έτσι τουλάχιστον πίστευαν. Η υπόθεση αυτή δεν είναι απλώς μια παλιά ιστορία: Και σήμερα δολοφονούνται δημοσιογράφοι. Και σήμερα αθώοι σαπίζουν στη φυλακή. Επειδή η απλή αναπαράσταση μιας εποχής δεν με ενδιέφερε συγγραφικά, στο βιβλίο μου το «τότε» (1948-1949) αντικρίζεται με το «τώρα» (2010-11). Ένας μαθητής του σήμερα, λαμπρό μυαλό κι επαναστάτης από κούνια, αναλαμβάνει ως σχολική εργασία την υπόθεση Πολκ και έρχεται αντιμέτωπος με όλα αυτά που οι μεγαλύτεροι θεωρούν «φυσιολογικά» κι ο ίδιος όχι.

Η συγγραφική διαδικασία είναι προϊόν έμπνευσης ή πειθαρχίας;

Το ένα δεν αποκλείει το άλλο, το αντίθετο. Η έμπνευση είναι αυτό που ανάβει τα φώτα του μυαλού. Αυτό που δίνει τα συγγραφικά καύσιμα. Χωρίς συστηματική δουλειά όμως, χωρίς την πειθαρχία που προϋποθέτει η συγγραφή, η έμπνευση είναι ένα τσαφ – και χάνεται.

Γιατί εφόσον το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα πάσχει, κανείς από τους άμεσα εμπλεκόμενους δεν κάνει κάτι πρακτικό για να αλλάξει η κατάσταση; Πού και πώς μπορεί κανείς να αναζητήσει στην εποχή μας την ουσιαστική παιδεία και την κριτική σκέψη;

Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν πάσχει μόνο στην Ελλάδα, απλώς εμείς γνωρίζουμε από πρώτο χέρι τη δική μας παθογένεια. Κι αυτή αντικατοπτρίζεται στο βιβλίο, καθώς ο νεαρός ήρωας, μαθητής της Γ΄ Λυκείου, ασφυκτιά στο σχολείο. Οι αιτίες είναι πολλές και προφανείς. Παρά ταύτα, υπάρχουν κοιτίδες δημόσιων σχολείων και ταγμένοι εκπαιδευτικοί που κάνουν την δουλειά τους με κέφι και γνώση κάτω από πολύ αντίξοες συνθήκες. Η κριτική σκέψη και η παιδεία δεν είναι αυτοφυείς, καλλιεργούνται. Πράγμα που σημαίνει ότι χρειάζονται φροντίδα και περιβάλλον που ευνοεί την ανάπτυξη. Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν βρίσκεται έξω από την κοινωνία, την αντικατοπτρίζει. Και οι όποιες παθογένειές του είναι γέννημα της κοινωνίας αυτής. Σ' αυτά τα πράγματα, θεωρώ, ένα πρώτο βήμα είναι να κάνει κανείς (δάσκαλοι αλλά και μαθητές) καλά τη δουλειά του και να μην περιμένει κάποιον εξ ουρανού να λύσει το πρόβλημα.

Υπάρχει δικαιοσύνη; Πού μπορεί να την αναζητήσει κανείς, όταν καθένας που κάνει μια δεδομένη επιλογή στηρίζεται σε προσωπικούς λόγους και επιχειρήματα;

Σε μια δημοκρατικά δομημένη κοινωνία υπάρχουν οι νόμοι. Και πρέπει να τηρούνται. Όταν αρχίζουν τα παραθυράκια, οι εξαιρέσεις, οι αστερίσκοι και η κατ' επιλογήν τήρηση των νομοθετικών ρυθμίσεων, τότε φυσικά αρχίζουν και τα προβλήματα. Στο βιβλίο υπάρχει μια φράση «Δικαιοσύνη δεν είναι οι νόμοι. Ένα παιδί να ρωτήσεις, γνωρίζει τι είναι δίκαιο και τι όχι κι ας μην έχει διαβάσει τον ποινικό κώδικα». Το αίσθημα του δικαίου είναι πρωτογενές ανθρώπινο ένστικτο. Σε μια οργανωμένη κοινωνία όμως οφείλουμε να συμφωνούμε όλοι ότι οι νόμοι εφαρμόζονται: αυτοί είναι το δίχτυ προστασίας του αδύναμου στην αυθαιρεσία της εξουσίας.

Οι ανθρωπίνι χαρακτήρες οφείλονται στα γονίδια ή στο περιβάλλον; Υπάρχουν περιθώρια αλλαγής στον άνθρωπο;

Αρμόδιοι να απαντήσουν στο ερώτημα είναι οι επιστήμονες. Οι υπόλοιποι μιλούμε εμπειρικά και η εμπειρία είναι κάτι που συχνά οδηγεί σε παρεξηγήσεις ή αυθαίρετες γενικεύσεις. Αυτό που διδάσκει η ζωή (τουλάχιστον αυτό που μου δίδαξε η δική μου ζωή) είναι πως τα πράγματα δεν έχουν ποτέ μία πηγή. Ο χαρακτήρας είναι μια ρευστή κατασκευή – μπορεί και αλλάζει ανάλογα με τις συνθήκες. Σκεφθείτε τι κάνουν η αρρώστια ή τα γηρατειά στον άνθρωπο: συχνά αναδεικνύουν χαρακτηριστικά που έμεναν κρυμμένα.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός καλού δασκάλου;

Να αγαπάει το αντικείμενό του και τα παιδιά. Να ακούει (να μη θέλει συνεχώς να μιλά). Είναι μια δουλειά που απαιτεί πολύ μεγάλα ψυχικά αποθέματα. Μόνο όσοι έχουν περάσει έστω και μια ώρα στην αρένα της τάξης μπορούν να το καταλάβουν αυτό.

Τι κάνει ένα βιβλίο καλό και έναν συγγραφέα μεγάλο;

Πολλά και διαφορετικά πράγματα. Η αντοχή στον χρόνο. Η συγγραφική όραση. Η προσωπική φωνή. Η δύναμη των λέξεων. Η φωτιά των ηρώων. Η κατανόηση της ανθρώπινης κατάστασης. Ευτυχώς δεν υπάρχει συνταγή.

Ποιους συγγραφείς αγαπάτε;

Α, είναι πάρα πολλοί. Τους παλιούς παραμυθάδες (και τις γιαγιάδες που λένε παραμύθια). Τον Όμηρο, που οι ιστορίες του αντέχουν τη μεγαλύτερη συγγραφική δοκιμασία χιλιάδες χρόνια τώρα: τη διδασκαλία στη σχολική τάξη. Τους μεγάλους μυθιστοριογράφους του 19ου αιώνα (Ρώσους, Γάλλους, Άγγλους). Τη Βιρτζίνια Γουλφ. Είναι ατελείωτος ο κατάλογος.

Ποια είναι επαναστατική πράξη στην εποχή μας;

Είμαι πολύ σκεπτική απέναντι στις φανφάρες και τα μεγάλα λόγια. Οι μικρές πράξεις είναι αυτές που φέρνουν τις μεγάλες αλλαγές. Οι άνθρωποι που κάνουν με αγάπη και συνέπεια τη δουλειά τους, χωρίς να βγάζουν βούκινο. Αυτοί που χαρίζουν χρόνο και κόπο σε άλλους ανθρώπους. Εκείνοι που νοιάζονται. Όσοι δεν παραιτούνται, αλλά ξέρουν πως και το λίγο καμιά φορά είναι πολύ.

Σε τι πιστεύετε; Τι σας δίνει δύναμη;

Οι άνθρωποί μας είναι η περιουσία μας. Καμιά φορά το ξεχνάμε. Και ο ήλιος απ' τις γρίλιες το πρωί. Μου δίνει φόρα για τη μέρα που έρχεται

Το βιβλίο Χορεύουν οι ελέφαντες κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Μεταίχμιο.
